

כ"ט תשרי ה'תשפ"א	כניסת שבת	יציאת שבת
ירושלים	17:29	18:40
ת"א	17:46	18:42
חיפה	17:38	18:41
באר שבע	17:48	18:42

אילו של צהלו

פרשת "בראשית"

"וַיִּקְרָא ה' אֱלֹקִים, אֶל-הָאָדָם; וַיֹּאמֶר לוֹ, אַיֶּכָּה... הֲמֵן-הָעֵץ, אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לִבְלֹתִי אֶכְל-מִמֶּנּוּ--אֲכַלְתָּ." (ג', ט', י"א)
הגמרא (חולין קלט) שואלת: "הֲמֵן מִן הַתּוֹרָה מִנִּי? וְתִשׁוּבָתָהּ הִיא, שְׁנֵאמַר "הֲמֵן הָעֵץ" אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לִבְלֹתִי אֶכְל מִמֶּנּוּ אֲכַלְתָּ."
ולכאורה צריכים להבין מדוע כה חשוב לדעת היכן מוזכר המן בתורה?
זאת ועוד, וכי אם כתוב "הֲמֵן הָעֵץ" – זהו כבר רמז להֲמֵן? אלא תירץ המגיד הירושלמי הנודע רבי שלום שברון זי"ע תירוץ נפלא:

המגילה מתארת את המן כשהוא נמצא בשיא תפארתו – המלך נשאו על כל שריו ועבדיו, כל עבדי המלך כורעים ומשתחוים לו, בכל מאה ועשרים ושבע מדינות המלך אין איש נכבד ממנו, המלכה עושה משתה רק לכבודו, ובכל זאת כשהוא יוצא מן המשתה רואה המלך את כל אוהביו ולא זע מפניו, הוא מתמלא חמה. המן בא לבינתו, אוסף את כל אוהביו ומכיריו, מפרט באוזניהם את "כבוד עשרו ורוב בניו ואת כל אשר גדלו המלך", ומיד אחר כך מכריז (ה.יג): "וכל זה איננו שוה לך..."

ולמקרא הדברים מתעוררת פליאה – כיצד המן יכול לחוש, שכל הכבוד והיקר שיש לו אינם שווים מאומה, רק בגלל יהודי אחד שאינו משתחוה לו? האם על מעט הכבוד שנגרע ממנו יקום או יפול כל הכבוד שחולקים לו האנשים במאה עשרים ושבע מדינות?! ואי"כ, זו השאלה ששואלת הגמרא: "הֲמֵן מִן הַתּוֹרָה מִנִּי? – היכן רמוזה בתורה תכונה משונה שכזו? ותשובת הגמרא היא: שְׁנֵאמַר "הֲמֵן הָעֵץ" – שורש תכונה זו שמצאנו אצל המן, התגלה כבר בהנהגת אדם הראשון, וממילא הוא קיים בטבע בני האדם בכלל. ומה מצאנו אצל אדם הראשון? בגן עדן נטע ה' "כל עץ נחמד למאכל וטוב למראה", אפילו "עץ החיים" נמצא בתוך הגן, והקב"ה מתיר לאדם הראשון לאכול מכל עצי הגן, מלבד מעץ אחד – עץ הדעת טוב ורע. אולם איסור זה גורם לאדם הראשון לחוש ש"כל זה איננו שוה לו" – הוא מתאוה לאכול דווקא מעץ הדעת. למה? כי זהו תפקידו של היצר הרע – לטעת בלב האדם את התחושה כי מה שחסר לו הוא העיקר. האדם אינו מסתפק במה שיש לו, אלא משתוקק דווקא למה שעדיין לא השיג. לא די לו במותר לו, והוא מתאוה דווקא למה שְׁנֵאמַר עָלָיו. ולכן כשרוצה הגמרא לדעת מניין מגיעה להמן כזו תכונה רעה, מסיקה הגמ': "הֲמֵן הָעֵץ" – אצל אדם הראשון כבר ראינו זאת.

מתברר, שחטא האדם הראשון הוא הפרינציפ החוזר על עצמו במיליוני וריאציות מאז ימי קדם ועד ימינו. להתעלם מן המותר, לחשוב רק על האסור ועל המגביל. מרגע הטלת האיסור, האדם משכנע את עצמו להאמין שבלעדי האיסור חיינו אינם חיים, ובאיסור תלוי אושר נכסף. עתה הדרך פתוחה וקצרה. העץ (האיסור) הופך לטוב למאכל ולתאוה לעיניים. לפתע כבר לא ניתן לעמוד בפיתוי. ואז, בחלוף התשוקה, נפקחות העיניים. מקסם השווא מתפוגג. העולם שונה לחלוטין. במקום התאוה עולה הכעס הנורא על הנחש המפתה! האם כבר נתקלתם במצב זה אי פעם?! ויש לתהות: ממה הדבר נובע? מדוע אין האדם לומד להסתפק במה שיש לו?

מתברר שהדבר נובע מסיבובו של האדם להביע תודה לבוראו על גן העדן שגמל עמו, ומשתשוקה הבלתי נשלטת לשאוף לעוד ולא להסתפק בברכת השם המגיעה במידה המדודה.

כפיות הטובה היא הגורם הבסיסי לכל חטא. לו היה האדם עוצר את מרוצת חיינו ומתבונן בעובדה שהוא חב תודה לה' על עצם קיומו, לא היה מסוגל להמשיך לחיות תוך סגידה לעצמו ונטישת בוראו. לבו של האדם היה צריך להתמלא על גדותיו בשמחה, בהתפעלות ובהודיה לה' על כל הטובה שהקב"ה עושה למענו. לדאבון לב, במקום זאת, האדם רואה את כל אלו כחוב טבעי שהבורא חייב לו מרגע בואו לעולם. גאוותו משכנעת אותו שהעולם כולו עומד לרשותו הבלעדית, שהשמיים הם הגבול.

הכרת הטוב ואמירת התודה נקבעו על ידי חז"ל כמרכיב מרכזי בסדר היום: "מודה אני" עם ההשכמה בבוקר, ברכת "מודים" בשלש התפילות, "נודה לך" בברכת המז, וכתב הרב דסלר ("מכתב מאליהו") "...כי עבודת האל-בנויה על יסוד הכרת הטוב. הלוא כה מפורש הוא בכל ספרי הקודש, אשר על האדם להודות לה' הטוב על כל הטובות אשר עשה לו, וכי בשבילם עליו לקיים את כל המצוות והחוקים והתורות".

כשאדם הנמצא במקום שומם מבחין באבן אחת המונחת על גבי שתי אבנים - נטייתו הטבעית תהיה להאמין שידיים של יצור בעל תבונה עשו זאת. ואם הוא ימצא אלף אבנים המונחות בשורה התחתונה, ובכל שורה גבוהה יותר חסרה אבן אחת, עד שהן יוצרות פירמידה לא יהיה לו כל מנוס מלהצהיר שאין קיימת כאן כל אפשרות של מקריות.
גם אנו, בהביטנו על העולם בו אנו חיים, בהסירנו את משקפי התאוה המכסות את עינינו, מבינים שאין קיימת כאן כל אפשרות של מקריות!

"בְּרֵאשִׁית, בְּרָא אֱלֹקִים, אֶת הַשָּׁמַיִם, וְאֶת הָאָרֶץ." (בר' א', א')

אמר רבי משה לייב מסאסוב: "בראשית" – ראשית דבר יהודי צריך לדעת כי "ברא אלוקים את השמים ואת הארץ". יש יד מכוונת ואין הדברים מתנהלים חלילה מעצמם.

ואמר הגר"א: המילה 'בראשית' רומזת לשש המידות החשובות ביותר: ביטחון, רצון, אהבה, שתיקה, יראה, תורה.

וכדי להאיר את המידה החשובה 'שתיקה', נביא מדבריו המאלפים של הרב זמיר כהן שליט"א:

אם ניקח את הסיפור של הקורונה, אז יש כאלה שאומרים שזה מקרה. מי שבדרגה גבוהה יותר, אז הוא אומר: טוב יש פה השגחה, הקב"ה השבית את העולם, (קורונה = באפו ובחרונו = 367) הוא כנראה רוצה שינויים, רוצה שיפוצים.

אולם מי שמסתכל יותר לעומק, יכול לראות "בהלכות הקורונה" של משרד הבריאות העולמי, את הלכות לשון הרע שיש בתורה.

בתורה כתוב שמי שמדבר לשון הרע - מוציא שם רע, היה נדבק במחלת עור מדבקת מאוד בשם צרעת. לאבחון, היה עליו לגשת לכהן "והסגירו הכהן שבעת ימים". אחרי שבעה ימים נדבק והנה פֶּשֶׁה הנגע בעור "והסגירו הכהן שבעת ימים שנית". כמה זה ביחד? ארבע עשרה יום.

"בְּכֹדֶד יֵשֵׁב", מזכיר את המילה בידוד. "וְעַל-שָׂפָם, יַעֲטֶה", היה צריך לכסות את הפה שלו. וכשמישהו התקרב אליו, מה המרחק שהיה אסור להתקרב? ארבע אמות. אמה = חצי מטר, ארבע אמות = שני מטר.

מה קיבלנו? שהלכות קורונה ממשרד הבריאות העולמי, מופיעים בתורה. וזה לא שמישהו במשרד הבריאות למד חומש והחליט ליישם את מצוות התורה. מתוך המחקרים שלהם הם הגיעו לזה.

האם כל זה לא מרמז לנו שהקב"ה בא אלינו 'באפו ובחרונו' ומזהיר לשמור על הפה מלשון הרע ורכילות, להיות רגישים לזולת, לשתוק!?

מהותה של התורה היא כשמה – 'תורה' במשמעות של הוראה. מטרת התורה להדריך את האדם בחיי היום-יום, ולהורות את הדרך הטובה בעבורנו בגשמיות וברוחניות. מכאן שאף סיפור הבריאה נושא הוראה מרכזית בחיי האדם, בכל זמן ובכל מקום.

"וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים, יְהִי אוֹר; וַיְהִי-אוֹר." (א', ג')

על המילים "יהי אור" נאמר בזוהר שאור זה הוא החכמה. על האדם לדאוג ששכלו יאיר את מידותיו ולא יניח להן לפעול כפי שהם בטבע תולדתן. ועל האדם שהמוחין שלו אינם מאירים את מידותיו, אמר קוהלת (ב', י"ד) "וְהִפְסִיל בְּחֹשֶׁךְ הָאֵלֶּף".

"וַיְהִי-עֶרֶב וַיְהִי-בֹקֶר, יוֹם שֵׁנִי." (א', ח')

אומר המדרש (רבה פ"ד, ו'): מפני מה לא נאמר "כי טוב" ביום השני? אמר רבי חנינא: לפי שבו נבראת המחלוקת – חלוקת המים. שהיתה קשה להם, שנאמר: "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים, יְהִי רְקִיעַ בְּתוֹךְ הַמַּיִם, וַיְהִי מְבֻדֵּל, בֵּין מַיִם לְמַיִם".

אמר רב טביומי: אם מחלוקת שהיא לתיקונו של עולם וליישובו, אין בה "כי טוב", אם כן מחלוקת שהיא לערבובו, על אחת כמה וכמה!

"וַיִּרָא אֱלֹקִים אֶת-כָּל-אֲשֶׁר עָשָׂה, וְהִנֵּה-טוֹב מְאֹד;" (א', ל"א).

ואומרים חז"ל: "טוב – זה מלאך החיים; מאוד – זה מלאך המוות". והסביר המגיד מדובנה: 'טוב' – מי שמסתפק בטוב אשר לו ושמח בחלקו, זה מלאך החיים, המאריך את ימיו ושנותיו ומנעימים; אך מי שלעולם אינו מסתפק במה שיש לו, יש לו מנה רוצה מאתיים, והוא רודף אחר ה'מאוד' – זה מלאך המוות, המקצר את ימיו וממררם.

כאשר נאמץ לליבנו את הכרת הטוב לבוראנו, נקיים את ציווינו, נגמול חסד עם הזולת, התוצאה הטבעית שנקבל – שפע. שפע של רחמים, ברכה והצלחה בכל מעשה ידנו.

מעשה מרטיט של הכרת הטוב שהביאה בעקבותיה שפע רחמים משמים מובא בספר אור דניאל (מטות תקא): שתי תיירות הגיעו מארה"ב לביקור בישראל בחופשת הקיץ, כדרכם של תיירים, ירושלים מהווה מרכז לביקור במקומות הקדושים ובאתריה הסקומים.

במהלך ביקורן חפצה נפשן להשביע רעבונן במסעדה כשרה למהדרין והן הגיעו למסעדת סבארו, עם כניסתן למסעדה הן הבינו שיקח להן זמן רב עד שימצאו מקום ישיבה, ועל כן המלצרית יעצה להן באדיבות להסתובב ולטייל בחוץ למשך שעה קלה עד שהלחץ ירד.

עצת המלצרית נענתה בהבנה והתיירות החלו להסתובב בחנויות הסמוכות וכך לנצל את הזמן שהתפנה, לאחר כמה דקות כאשר הן היו במרחק ניכר מהמסעדה, פיצוץ עז החריד את ירושלים, ההדים נשמעו למרחוק עשן רב התפשט למרחקים, הן הבינו שהאירע אירע במסעדה בו הן היו אמורות לסעוד את ארוחת הצהריים, במוחן ניקרה באותה עת המחשבה על הפצועים וההרוגים שנפגעו ובעיקר על אותה מלצרית שיעצה להן לטייל בחוצות ירושלים, והיא זו שבעצם הצילה אותן.

בבכי עז החלו שתייהן לרוץ לכיוון המסעדה על מנת לבדוק מה עלה בגורל המלצרית, אולם המקום היה כבר חסום ע"י כוחות הביטחון, רגש פנימי אמר להן שכנראה המלצרית שוכבת פצועה באחד מבתי החולים ויש לאתרה בהקדם, תוך זמן קצר הן הגיעו לבית חולים הדסה ומיד זיהו אותה נאנקת מכאבים, שטף דמעות אחז בשלושתן, כמובן הן דימיינו עצמן שהן היו צריכות לשכב באותו מקום ואולי אף במצב גרוע יותר, הקשר ביניהן הפך לרגשי והדוק, ובזמן שהותן כארץ ביקרו אותה התיירות יום יום על מנת לעודדה.

יום לפני נסיעתן חזרה לארה"ב חשו התיירות כי שתייהן חייבות לה את חיייהן על הנס שאירע להן, וכדי להכיר לה טובה הן השאירו לה את כתובתן, והודיעו לה שאם היא תבקר בארה"ב הן תשמחנה מאוד זיהו אותה בביתן של המלצרית הלך והחמיר והיא נזקקה לעבור ניתוח דחוף בארה"ב, התחושה שיש לה מקום שניתן להחלים בו הקל מעליה את הלחץ, ונתן לה תחושת הקלה.

עם נחיתתה בארה"ב, ליוו אותה שתי התיירות לבית החולים והבטיחו לה כי הן תשהינה יומיים במחיצתה, ביום הניתוח לקחו השתיים חופשה מעבודתן והחליטו לשעות הבוקר המוקדמות הן היו צמודות אליה וסייעו לה בתרגום מאנגלית וכמובן עודדו אותה ובכך הקלו מאוד על שהייתה, באותה שעה ארע פיצוץ עז והיסטורי בארה"ב באותו יום שני מגדלי התאומים בני מאה הקומות קרסו תוך מחצית השעה בפיגוע טרור ע"י שני מטוסי נוסעים מוטסים ע"י טייסים מתאבדים, שתי התיירות היו אמורות להימצא באותה שעה ממש במשרד במסגרת עבודתן והנה התברר לתדהמתן שהקב"ה הצילן פעם שניה ממלכודת מוות, והסיבה ברורה הכרת הטוב שהן גמלו למלצרית היא שהשפיעה עליהן שפע רחמים להינצל מאותו אסון שעליו גמלו חסד!!

"וְהָאָדָם יָדַע אֶת-חַוָּה אִשְׁתּוֹ; וַתְּהַר, וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן, וַתֹּאמֶר, קָנִיתִי אִישׁ אֶת-ה'." וַתִּסֹּף לָלֶדֶת, אֶת-אָחִיו אֶת-הָבֶל; וַיְהִי-הֶבֶל, רֹעֵה צֹאן, וְקַיִן, הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה." (ד', א-ב)

אדם וחווה מביאים לעולם שני ילדים - קין והבל. קין, מחליט מיוזמתו להביא מנחה לה' ואחיו הבל הולך בעקבותיו. ה' דוחה את המנחה של קין ומקבל את של הבל!

ויש לשאול מדוע, כי מקריאת הפסוקים, הדבר תמוה. ונסביר:

הולדת קין הבכור מתוארת כמשמעותית מבין הבנים - "וַתֵּלֶד אֶת-קַיִן, וַתֹּאמֶר, קָנִיתִי אִישׁ אֶת-ה'." ומפרש רש"י: "את ה' - כמו עם ה', כשברא אותי ואת אישי הוא לבדו בראנו, אבל בזה שותפים אנו עמו".

ומיד, ממשכיכה התורה בפסוק העוקב, ומתארת את הולדתו של הבל: "וַתִּסֹּף לָלֶדֶת, אֶת-אָחִיו אֶת-הָבֶל"; - מלכתחילה הוא אח של קין, תפל אליו - הוא הבל (הבל הבלים אמר קהלת, הכל הבל) - חיקוי של המקור.

גם בהעלאת המנחה - קין הוא היוזם להקריב קורבן לה' - להתקרב לה', והבל - מעתיק ומחקה אותו: "וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה, מִנְחָה לַה'. וְהָבֶל הֵבִיא גַם-הוּא.."

ולכן עולה ומתחדדת השאלה למה ה' דוחה את המנחה של קין היוזם ומקבל את של הבל המחקה?

אחת התשובות הידועות היא שהבל בניגוד לקין הביא "מִבְּכֹרוֹת צֹאנוּ" - את המובחר, וקין הביא מפרי האדמה ולא את המובחר.

אבל עדיין לא ברור: גם אם המנחה של הבל היא חיקוי יותר טוב מהמקור, המקור הוא של קין! לכן צריך להעמיק ולראות מה עומד מאחורי התפיסה של קין שבגללה ה' לא קיבל את מנחתו!

הרב קוק בספר אורות מסביר, שהתפיסה של קין - שממשיכה דורות רבים אחריו עד היום - היא תולדה של מחשבה שאפשר להתקרב אל ה' בלי רצון להתאמץ להשתנות ולהשתפר. קין רצה להישאר עם כל התאוות שלו, עם כל השאיפות הנמוכות שלו וביחד עם זה לעבוד את ה'. תפיסה זו פסולה מיסודה! כי מהות ההתקרבות אל ה' היא **תיקון נפש האדם ושבירת המידות**.

העיוות המוסרי שהיה בתוך נפשו של קין התגלה ברצח של הבל, אך היה קיים כבר בזמן שהקריב את המנחה. הקרבת פרי האדמה לבורא עולם מכל הבא ליד, או אף מן הגרוע (רש"י), ללא התבוננות וללא הכוונה הראויה מראה, שקין חשב שהמצב האידאלי של עבודת ה' הוא עבודה לה' "על הדרך" בלי שאיפה להתקרבות יתרה ורצון לתיקון הנפש.

הבל לעומתו, הבין שכדי להתקרב לה', יש "לוותר" על רצונות טבעיים, להתגבר, ולהעניק את המובחר בכל לה'.

תפיסת קין בעולם לא יכולה לסבול אמירה שיש צורך להתגבר על התאוות, לתקן את המידות, לשאוף תמיד להיות אדם טוב יותר. והדרך לבטל את התפיסה הזו היא לתקוף את מי שאומר אותה.

ואמר ה"תפארת שלמה": האדם נברא כדי לעבוד את הבורא ית' שמו בתורה ובתפילה, אולם כדי שיוכל לפרנס את עצמו הוא חייב גם לעסוק במלאכה, כדרך שאמרו חז"ל (פרקי אבות פ"ב מ"ב) "יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ". לפיכך עוסק הצדיק בעניני העולם הזה מתוך צער, משל כאילו היה כפוי לכך, שכן בעצם הוא רוצה לעסוק אך ורק בעבודת ה'. לעומתו הרשע, הלהוט אחרי תאוות העולם הזה, אצלו המלאכה והמסחר הם העיקר, והוא שש לקראת כל עיסוק בעניני העולם הזה. וזה שבאה התורה הקדושה לרמוז בפסוק, "וַיְהִי-הֶבֶל, רֹעֵה צֹאן" - ידועה אמירת חז"ל: "אין יוה"א אלא לשון צער" - הבל עסק ברעיית הצאן מתוך צער, ואילו קין "הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה" - "אין יוה"א אלא לשון שמחה", הא היה עושה את עבודת האדמה מתוך שמחה. לפיכך "וַיִּשַׁע ה', אֶל-הֶבֶל וְאֶל-מִנְחָתוֹ. וְאֶל-קַיִן וְאֶל-מִנְחָתוֹ, לֹא שָׁעָה".

"וַיֹּאמֶר ה', אֶל-קַיִן: לְמָה חָרָה לָךְ, וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ." (ד', ו')

ואומר **החידושי הרי"ם** זיע"א: יש להבין, מה מקום לשאול את קין למה נפלו פניו, ויש לומר שהשאלה היתה מה הסיבה האמתית שנפלו פניו, האם משום שלא קבלתי את מנחתך, או שמה משום שקבלתי את מנחתו של הבל אחי? וממשיך הקב"ה ואמר לקיין:

"הֲלוֹא אִם-תֵּיטִיב, שְׂאֵת, וְאִם לֹא תֵיטִיב, לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ; וְאֵלֶיךָ, תְּשׁוּקָתוֹ, וְאַתָּה, תִּמְשָׁל-בּוֹ." (ד', ז')

אמר הגר"א **מולינא** זיע"א: השי"ת אמר לקין, "לְמָה חָרָה לָךְ" אין היצר הרע אורב אלא על פתחך שלך, משאתה פותח לו פתח בהתרשלותך, בקרירותך ובספקנותך, מיד הוא מופיע וזא, בבחינת פרצה קוראת לגנב, והוא מביא אותך לידי עשיית המעשים הגרועים ביותר, ואפילו לידי רציחה רח"ל.

השתדל נא איפה, שלא להראות לו פתח פתוח, כי אז תיווכח לראות שאין לו כל שליטה עליך, אלא להיפך "וְאַתָּה, תִּמְשָׁל-בּוֹ".

לב שבור – להתחיל מבראשית

אמר **הרב יוסף יצחק ג'ייקובסון** מניו יורק: "האתגרים והקשיים שלנו – הם המפתח להגיע לאמת, לכנות.

הנה, אנו מתחילים לקרוא את התורה מחדש, מבראשית. את הפסוק הראשון בתורה כולם מכירים, אבל מה עם הפסוק האחרון?

רגע לפני בראשית, הפסוק האחרון מזכיר לנו את השבירה של לוחות הברית על ידי משה רבנו. התורה מסתיימת בתיאור של כל מה שמשה רבנו עשה עבורנו, אבל המעשה האחרון שמוזכר הוא דווקא שבירת הלוחות. וזה מדהים, כי שלוש המילים האחרונות של רש"י, שמסיימות את כל הפירוש שלו על התורה, הן: *יישר כוחך ששיברתי*. כל הכבוד על השבירה. ויש לדעת, שכשיש סדק, סדק בכל דבר, דרכו נכנס האור פנימה. לא צריך להתבייש בסדק הזה. גם בעת השבר האלוקים נמצא. בחסידות אומרים שאין דבר יותר שלם מלב שבור. זה כמו אדמה, שצריך לעדור ולחרוש, כי רק דרך הסדקים משהו חדש יצמח. כשמשהו נשבר, משהו חדש יכול להתחיל. אנחנו לא מושלמים. אפילו התורה שהיא תמצית השלמות מסתיימת ביישר כוחך ששיברתי, ורק אחרי שאנחנו נזכרים בחשיבות השבר – אנחנו מתחילים מבראשית".

לע"נ אסתר מזרחי בת יחזקאל וכתון ז"ל

נלב"ע ב' טבת ה'תש"פ. ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ ר' יצחק ב"ר נסים מזרחי ז"ל

נלב"ע י"ח תשרי ה'תשס"ט. ת.נ.צ.ב.ה.